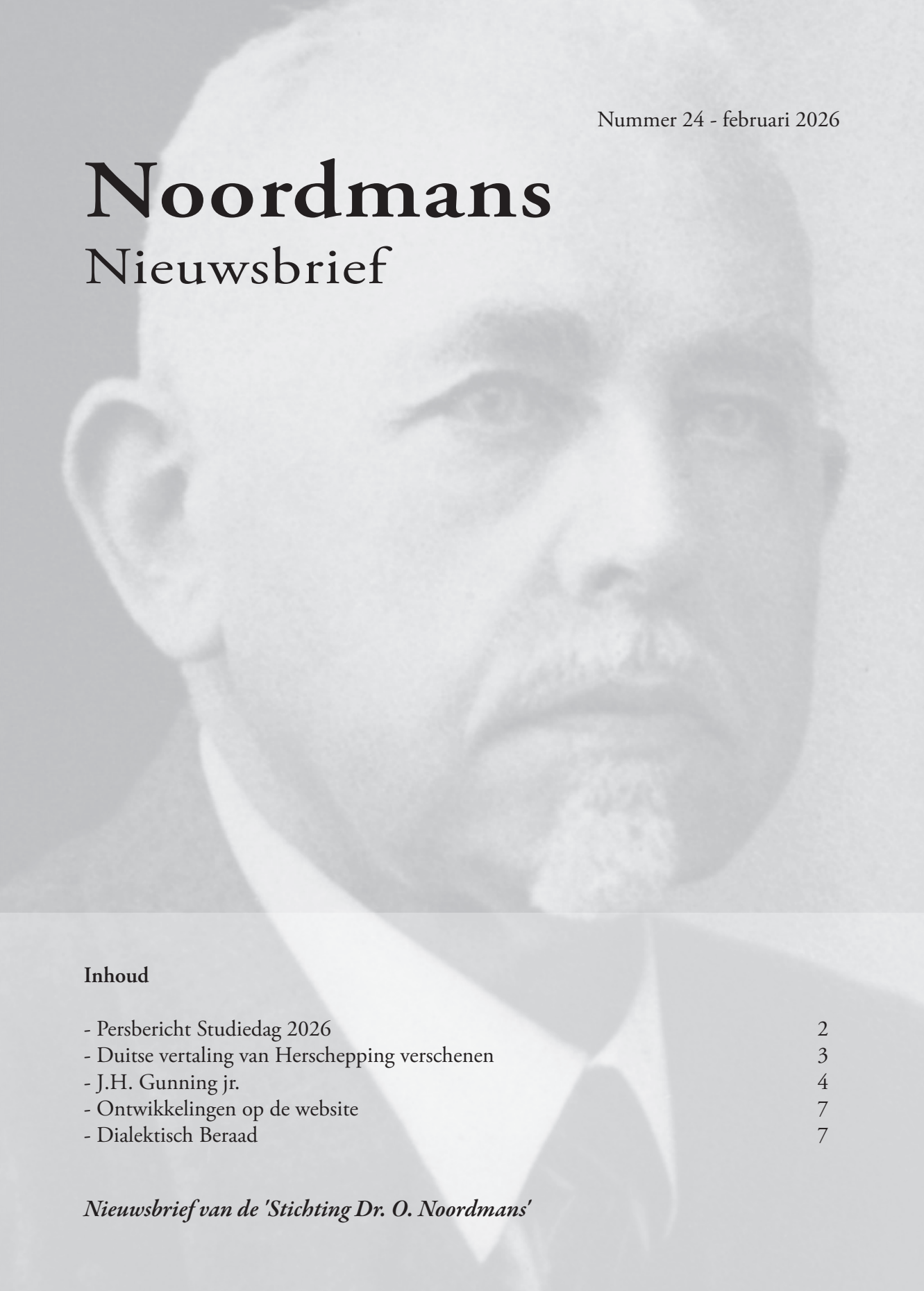

Nummer 24 - februari 2026

Noordmans

Nieuwsbrief

Inhoud

- Persbericht Studiedag 2026	2
- Duitse vertaling van Herschepping verschenen	3
- J.H. Gunning jr.	4
- Ontwikkelingen op de website	7
- Dialektisch Beraad	7

Nieuwsbrief van de 'Stichting Dr. O. Noordmans'

Noordmans Studiedag 2026

Herscheping: Woordwereld en ascese

donderdag 16 april - PThU-gebouw, Jansdam, Utrecht (ingang achterzijde)

Wat is Noordmans precies aan het doen in zijn fameuze *Herscheping*? Wat zit er eigenlijk achter de titel van dit boek, het begrip ‘herscheping’? Toen zij een inleiding schreven voor de Duitse vertaling van het boek, die in 2025 onder de titel ‘Neuschöpfung’ is verschenen, realiseerden prof.dr. Gerrit Neven en dr. Akke van der Kooi zich dat de woorden ‘Woordwereld’ en ‘ascese’ een centrale rol spelen in het goed begrijpen van dit boek. Aan de Schrift ligt een oorspronkelijkheid ten grondslag waar je in de uitleg ervan weer bij wilt komen. Noordmans wil daar een weg in wijzen. Tijdens de studiedag proberen we hier dieper in door te dringen.

Deelnemers aan de studiedag krijgen de ‘Inleiding’ van Neven en Van der Kooi in vertaling toegestuurd. Het is de bedoeling dat ze die van tevoren lezen. De ‘Inleiding’ komt ook op de website van de Stichting Dr. O. Noordmans.

De kosten voor deelname bedragen voor donateurs € 40,-, voor niet-donateurs € 50,-, voor studenten € 20,- (incl. lunch). De kosten kunt u op de dag zelf betalen.

Te zijner tijd ontvangen de donateurs van de Stichting dr. O. Noordmans de lezingen in druk in een nieuw Noordmans Cahier.

Opgave kan per e-mail bij de secretaris: secretaris@stichtingnoordmans.nl.

Programma

- 09.30-10.15 binnenkomst met koffie
- 10.15-10.30 welkom en opening
- 10.30-10.50 de hoofdlijnen van wat er in *Herscheping* speelt door Gerrit Neven
- 10.50-10.55 vragenronde
- 10.55-11.15 verheldering en concretisering door Akke van der Kooi aan de hand van enkele kenmerkende passages uit *Herscheping*
- 11.15-11.30 koffiepauze
- 11.30-11.50 vragen- en discussieronde
- 12.00-12.30 tekstlezing in groepen
- 12.30-13.15 lunchpauze
- 13.15-13.45 meditatielezing door ds. Machteld de Mik
- 13.45-14.45 tekstlezing in groepen
- 14.45-15.00 terugkeer naar de plenaire zaal
- 15.00-15.30 afronding

Duitse vertaling van Herscheping verschenen

prof.dr. Edward van 't Slot

Ruim negentig jaar na het verschijnen van *Herscheping* is het dan zo ver: er is een goede vertaling van verschenen in het Duits. Na jaren scrupuleus en eerbiedig verkeren in de tekst van Noordmans zijn vertalers Beroald Thomassen en E. Johanna Clauß-Thomassen erin geslaagd een vertaling te verzorgen waarin het eigene – pakkende – én de inhoud van Noordmans' taal goed doorkomen.

De vertaling, vorig jaar verschenen onder de titel *Neuschöpfung*, is uitgegeven door TVZ/Theologischer Verlag Zürich, vanouds het huis dat veel Duitstalige dialectische theologie publiceert. De uitgave is voorzien van een nieuwe inleiding door prof.dr. Gerrit Neven en dr. Akke van der Kooi, die het gehele vertaalproject (ook vanuit de Stichting) nauwgezet hebben begeleid. Alleen al vanwege deze inleiding is *Neuschöpfung* het aanschaffen waard – al zal een Nederlandse vertaling ervan te zijner tijd ook wel via onze kanalen worden gepubliceerd. Neven en Van der Kooi vestigen de aandacht op het eigene van de 'woordwereld' die in Noordmans' boek ontstaat. Op alle mogelijke manieren spant Noordmans zich hier in om bij de oorspronkelijkheid te komen van dat waar het in de Bijbel om gaat – en dus niet alleen naar de woorden en het denken van de Bijbelschrijvers te kijken, maar ook naar de werkelijkheid die daarachter schuilt. Of, beter gezegd: ook naar de werkelijkheid die zich door deze woord- en denkvorm heen toont. Juist daarom doet Noordmans' eigen taal ertoe, en juist daarom is hij ook zo moeilijk te vertalen. Ik herinner me gesprekken over een mogelijke Engelse vertaling, die er hopelijk ook nog eens komt, waarin het ging

over de bijna-onmogelijkheid om de zinnen over de 'plek licht rondom het kruis' (*Verzamelde Werken*, dl. 2, p. 263) in een andere taal weer te geven. In het Duits is het nu geworden (p. 98): 'Auch wenn wir also die Schöpfung als einen Streifen Licht, der das Kreuz umgibt, ansehen, als Mittel, uns den Vater zu offenbaren, so dass wir uns in Ansprache und Unterweisung nicht in kosmischen Weiten und Äonen verlieren, dann behält sie doch in der Urgeschichte eine große Weite und Tiefe.'

De vertalers hebben aan het begin van het boek enkele opmerkingen geplaatst over de moeilijkheden die ze tijdens het vertaaltraject zijn tegengekomen. Ook die geven een mooie inkijk in de wereld die Noordmans' tekst oproept. Dat doet de vertaling eveneens: in het Duits spreekt dit boek toch weer op nieuwe wijze. Kortom: ook voor Nederland is deze vertaling de moeite waard – al hopen we natuurlijk vooral dat de tekst nu ook in de Duitstalige theologie een rijkere receptie gaat krijgen dan die tot nu heeft ontvangen.

Voor de Stichting is het verschijnen van dit boek, met daarin de nieuwe inleiding, een welkome aanleiding om op de eerstvolgende studiedag (16 april a.s.) nog eens diep in *Herscheping* te duiken, en in het eigene van Noordmans' woordwereld.

Natuurlijk hopen we ook dat het na de Duitse vertaling tot even grondige en sprankelende andere vertalingen gaat komen. Bijvoorbeeld in het Engels. Dit boek mag nu eindelijk wel een bredere lezerskring krijgen dan het krimpde Nederlandstalige theologenwereldje!

‘als hij bij je was moest je wel aan God en aan Jezus denken’

J.H. Gunning jr.

dr. Jan Dirk Wassenaar

In dit artikel vraag ik aandacht voor een van de belangrijkste Nederlandse theologen uit de negentiende eeuw: J.H. Gunning jr. (1829-1905). Aanleiding is de verschijning van deel 17 van het Verzameld Werk van dr. K.H. Miskotte (1894-1976), een van de theologen op wie Gunning een onuitwisbare indruk heeft gemaakt. Ook voor dr. O. Noordmans (1871-1956) was hij onvergetelijk.

*Schilderij van Bernardus Arps.
Leiden University Libraries, Icones 267.*

Noordmans

Noordmans bewaarde persoonlijke herinneringen aan Gunning. Het artikel ‘Professor Gunning te Leiden’ (1929) begint hij met de passage: ‘Gunning gekend te hebben is een voorrecht, dat ik verkreeg gedurende de academische cursus van 1891/92 te Leiden. De tijd was te kort voor het tot stand komen van een vol contact tussen een jong student en de grijze hoogleraar. Maar de indruk is gebleven, levenslang. Met dankbaarheid herinner ik mij wat hij voor ons was; meer nog, wat hij wilde zijn. In die herinnering staan ze onverbleekt: de diepzinnige en vrome rede, waarmee de cursus geopend werd; de lessen, die tegelijk Evangeliebediening waren; het ziekenbezoek op de studentenkamer; de toegestoken hand op de studeerkamer van de professor, neen, de beide handen daartussen de mijne genomen werd.’

In zijn oeuvre refereert Noordmans verder driemaal aan Gunning in de collegezaal. Duidelijk is, dat hem niet alleen uitspraken van Gunning bijgebleven zijn, maar dat vooral Gunning als persoon voor hem van grote betekenis geweest is. In dit opzicht was Noordmans geen uitzondering. Prof.dr. M.J.A. de Vrijer vertelt in het boek *Gunning Tragicus*. Prof.Dr J.H. Gunning Jr in den kring zijner broeders: ‘De student H. Visser, later een der schoonzonen van Prof. Gunning, (...) uitte zich aldus: ‘Of zijn colleges als zoodanig nu zoo hoog stonden, zou ik niet durven beweren; ik betwijfel het of zijn manuscript verdienen zou te worden uitgegeven; toch gaf hij elk

uur in zijn vak iets, dat de moeite waard was; maar zijn excursies waren het allerbeste! En wij kregen altijd den indruk van een profeet, van een geheiligd man. Hij bezielde ons met liefde voor het ambt, de kerk, het Woord, de heilige Godgeleerdheid.”

Nog een voorbeeld. In de biografie Jan Koopmans. Dienaar tot de oogst vertelt dr. G.W. Marchal dat Koopmans' vader Sjoerd enige tijd in Arnhem werkzaam is geweest, als onderwijzer. Marchal: 'Aan deze Arnhemse tijd herinnerde een portret van prof. J.H. Gunning Jr. (1829-1905), dat in de huiskamer van het (latere) gezin Koopmans een plaats kreeg. Blijkbaar heeft vader Sjoerd de emeritus hoogleraar, die de laatste jaren van zijn leven in Arnhem woonde en daar onder andere pastoraal werk verrichtte, ontmoet en is er, hoe dan ook, een vonk overgeslagen, die ook in de volgende generatie aanstekelijk heeft gewerkt.'

Miskotte

Eveneens in 1929 schreef Miskotte in het artikel 'De figuur van Gunning III' over Gunning als priester: 'Een bezoek van Gunning kon je vooreerst niet vergeten. En daar getuigen in deze dagen [rond de 100ste geboortedag van Gunning, JDThW] weer velen van: daar is de eenvoudige dienstbode, die als gereformeerde door haar ouderlingen gewaarschuwd tegen de ketter, toch doorging de Bijbellezingen in de Torenstraat te bezoeken, want ze had hem ontmoet: 'iemand die zó bidden kan, kan onmogelijk de zielen bederven; ik waag er mijn ziel aan!' Daar is de werkmans, die Gunning maandenlang 's morgens om 6 uur ging afhaken van zijn huis om hem langs de kroegen naar zijn werk te brengen. Daar zijn die wanhopige ouders, in bijna volstreekte vertwijfeling, waar Gunning op huisbezoek maar niets, niets zegt en het wordt drukkend, tot eindelijk een priester-

lijke traan valt op de hand van de moeder – en waar dan zo betrekkelijk weinig nodig is om de harten te doen uitbreken met Job; 'met het gehoor des oors heb ik U gehoord, maar nu ziet U mijn oog.' Daar is die gevangene in Arnhem, die van Gunnings preek in de gevangenis niet veel begrepen had, maar geslagen was van ontroering dat deze onbekende dominee vóór het verlaten van de preekstoel een diepe buiging had gemaakt om zijn gehoor te groeten. Daar is die man, die onlangs dit in een brief aan Ds. Gunning van Pniël [een zoon van Gunning, JDThW] vertelde (...): 'Ik woonde in Leiden, nu ben ik in Rotterdam. Ik was een grote smeerlap en verzoop elke week mijn weekgeld. Ik was op de fabriek van... en mijn vrouw was dood. Ik had een dochter, die veel verdriet van mij heeft gehad. Ik was bij uw vader gekomen omdat juffrouw D. had gezegd: als één je redden kan, dan is het professor Gunning van de Hooigracht. Maar ik had geen zin bij zo'n voorname geleerde man in huis te komen. Toen heeft juffr. D. hem mijn adres gegeven en op een avond kwam hij bij mij. Hij bracht voor mij een boek (geen vroom boek, een leuk boek met platen) en voor mijn dochter een grote appel mee. Hij bleef wel een uur en dronk wel twee koppen koffie en zei dat ze net zo lekker was als hij ze thuis kreeg. Ik kan U niet alles vertellen, dominee, maar de man is wel tien keer bij mij teruggekomen en ik heb de jenever laten staan en ben ervan afgebleven tot op de dag van vandaag. Ik ben nog geen fijne, want ik begrijp de kerk en de dominees niet, waarom vechten ze altoos? Maar Uw vader blijft altijd in mijn gedachten leven, al is hij al lang dood. Als hij binnenkwam, schaamde ik me altijd dood en zei: Kees, je bent een ellendeling, maar hij behandelde je als een mens. Ik zou haast zeggen als het niet zo gek was: als je gelijke, ja als je meerdere. Voor ik m'n pet van me kop afnam,

nam hij zijn hoed af als ik hem tegenkwam. Mijn dochter is hier nog altijd bij mij, en zijn portret hangt in onze kamer, en ze zegt wel eens: vader, dat was toch een man! En dan zeg ik: zo een komt er nooit weer terug. Als hij bij je was, moest je wel aan God en aan Jezus denken. Doe nu maar met dit briefje wat u wilt. Ik heb u nooit gesproken, maar je moet wel een kerel zijn als je op die Vader lijken mocht. Ik heb mijn leven lang zo'n christen niet weerom gezien."

Priester

Miskotte: 'Ziet ge, dat is het, dat is de priester: alleen van de priesterlijke mens kan gezegd worden: 'als hij bij je was moest je wel aan God en aan Jezus denken.' Men spreekt wel van pastorale tact, die de één zo veelvuldig heeft en de ander bijna geheel mist, en dit spreken heeft zijn recht! Maar hoe verdwijnt deze kwestie van meer of minder tact voor de geboren priester, die aan zich heeft die glans van een vertegenwoordiging van God, die eigenaardige verzekerdheid van een gezondene, die onbewuste straling van een apostolaat, het gebaar van de voetwassing.'

Ik noem ook nog een getuigenis van dr. L.R. Beynen (1811-1897), letterkundige en rector van het Haags gymnasium, die een keer aan J.H. Gunning J.Hzn. schreef: 'Wanneer uw vader des zondagsmiddags na zoo'n onvergetelijke catechismuspreek – daarin overtrof hem niemand – bij ons binnenkwam, was het vaak alsof een engel Gods mij naderde. Hij was een mensch van hoogere orde.'

In 1995 verscheen het boek J.H. Gunning Jr. (1829-1905). Een leven in zelfverloochening. Deel 1 (1829-1861) van de hand van dr. Albert de Lange. In het eerste hoofdstuk, getiteld 'Beeldvorming en biografisch onderzoek', bespreekt hij verschillende typeringen van Gunning: heilige, platonist, priester, profeet, oecumenicus, tragicus, Atlas en ridder. De getuigenissen van Noordmans en Miskotte maken wel duidelijk: 'priester' is zeker niet de minste. Om over 'engel' maar te zwijgen...

Ontwikkelingen op de website

ds. Dirk Sierd de Vries

Iets meer dan een jaar geleden lanceerden we onze nieuwe website. Daarop waren een aantal delen van de Verzamelde Werken van Noordmans te vinden. We hadden de ambitie alle andere delen daar nog aan toe te voegen. Dat bleek gemakkelijker gezegd dan gedaan. Het werd een ingewikkeld proces om alle teksten goed los te knippen uit de Verzamelde Werken en apart aan te bieden. Vandaar dat we een andere route hebben gekozen om ons doel toch te kunnen bereiken, het doel

om in ieder geval alle delen beschikbaar te stellen. Vorig jaar is dat project voltooid. Op www.stichtingnoordmans.nl kunt u nu alle delen – behalve het indexdeel – lezen. U kunt er ook op zoeken en eenvoudig passages delen. Daarnaast bieden we per deel een doorklikbare inhoudsopgave en voet- en eindnoten aan. Dat is nog wat foutgevoelig en wordt daarom als ‘experimenteel’ aangeduid.

We zijn verheugd dat de teksten nu vrijwel compleet publiek beschikbaar zijn.

Dialektisch beraad

dr. Niels den Hertog

Theologisch Nederland mag zich verheugen in vele stichtingen, werkgroepen en verenigingen die zich ten doel gesteld hebben het erfgoed van allerlei theologen op de agenda van de actuele theologische discussies te houden. Onder deze gezelschappen is ook de Noordmansstichting. Ontegenzeggelijk echter is er tussen verschillende van de theologen die op deze manier herinnerd worden de nodige (kritische) verbondenheid. En in ieder geval is er sprake van overlap tussen de leden van al die kringen. Het leek daarom voor de hand te liggen om elkaar een keer te ontmoeten om na te gaan wat een bundeling van krachten zou kunnen opleveren. Op 16 september jl. kwam een aantal afvaardigingen samen op

Hydepark en besloot daar om de mogelijkheden te verkennen. Dat heeft er al in geresulteerd dat de secretarissen van de afzonderlijke deelnemende kringen elkaar op de hoogte brengen van activiteiten, zodat die ook verspreid kunnen worden onder de leden van andere kringen. En het heeft opgeleverd dat een kleine groep aan het werk gezet is om na te gaan of in de toekomst wellicht een gezamenlijke activiteit georganiseerd kan worden. De eerste rapportage vanuit deze commissie lijkt wat het bestuur van de Noordmansstichting betreft veelbelovend. Hopelijk kunnen we er in een volgend bericht concreter over worden!

Ik zou zeggen: houd de mail in de gaten!

Uitgave onder verantwoordelijkheid van de Stichting Dr. O. Noordmans.
De Stichting beoogt de studie van het gedachtengoed van Dr. O. Noordmans te bevorderen
en de relevantie ervan voor vandaag onder de aandacht te houden.

Redactie en Bestuur

Dr. C.C. den Hertog (voorzitter)
Dr. J.D.Th. Wassenaar (secretaris)
Ds. K. Hage (penningmeester)
Ds. M.W. de Mik-van der Waal (lid)
Prof.dr. G.W. Neven (lid)
Prof.dr. E. van 't Slot (lid)
Ds. D.S. de Vries (lid)

Voor opgave tot donateur van de Stichting of voor een financiële bijdrage
kunt u contact opnemen met de penningmeester: ds. Krijn Hage: khage@kpnmail.nl.
Rekeningnummer: NL34 INGB 0005 3060 84, t.n.v. Stichting Dr. O. Noordmans